БЕЛАРУСЬ

ШТАДЗЕННАЯ ПОЛІТЫЧНА-ЭКОНАМІЧНАЯ І ЛІТЭРАТУРНАЯ ГАЗЭТА.

ГОД ВЫДАНЬНЯ I.
Падпіска на 1 м-ц: з перасыл. 15 р. без перас. 12 р.
АБВЕСТКІ: на 4-й страніцы прымаюцца па усіх мовах па звычайным цэнам.
Газэта выходзіць штодня, апроч дзен пасьлясьвяточных.
Рэдакцыя і Кантора: Менск, Міцкевічава вул., Беларускі Дом (б. Юбілейны).
Рэдактар прымае ад 12—1 гадз. Кантора адчынена ад 9 да 2 гадз. і ад 5 да 7 гадз.
Рукапісы павінны быць чытэльна напісаны.
Аплата прынятых рукапісау залежыць ад рэдакцыі.
Рукапісы назад не выдаюцца.
ЦАНА 1 МАРК.

№ 20 (47). Менск, Серада 12 лістапада 1919 г. № 20 (47).

Усходняе пытаньне і Беларусь.

Пад такім загалоукам вышла у польскай мове брошура В. Калівоускага, з зьместам якой мы лічым патрэбным пазнаеміць беларускае грамадзянство, бо яна выкладае здаровые ідэі, аднальково карысные і палякам і беларусам.

Эконамічнае жыцьце народау кіруе іх політыкай, прымушае іх жыць у згодзе, калі гаспадарчые іх інтарэсы ня спрэчны, ці весьці зацятые вайны. Разьбітая на вайне Нямеччына усе-ж такі есьць велькая эконамічная сіла, каторай баіцца Антанта. Зьбліжэньне Нямеччыны з Расіяй выклікаецца іх агульнымі інтарэсамі, інтарэсамі мэтраполіі і кальоніі. Англіі ня удалося заняць у Расіі месцо Нямеччыны. Географічнае палажэньне Польшчы паміж адраджаючыміся і ідучымі да эканамічнага зьвязку дзяржавамі Нямеччынай і Расіей мае для Польшчы вялікую небяспеку, бо немцы ніколі ня могуць згадзіцца на разьвіцьце польскай прамысловасьці. Тым часам немагчымы зьвязак Польшчы ані з Нямеччынай, ані з Расіей. У першым зьвязку роля Польшчы аграннічылася-б толькі дастарчаньнем хлеба і сыроуцу.

Зьвязак з Расіяй, эконамічна-залежнай ад Нямеччыны, паставіу-бы і Польшчу у такую самую залежнасьць. Калі немагчымы з імі компроміс, то застаецца толькі стварыць сваю уласную, досыць паважную, сілу.

Этнографічная Польшча мілітарна заслабая. Пабеды яе над бандамі бальшавікоу тлумачацца толькі тэхнічнай перавагай за якую Польшча павінна дзякаваць Францыі. Трэба шукаць саюзьнікау, так-сама слабых паасобку, каторым-таксама пагражае небясьпека расійска-нямецкая.

Расія насілася з ідэяю „фэдэрацыі славянскай“. Адроджаная, яна гэтай ідэі ня выракацца. Аднак гэтая фэдэрацыя навокал Расіі у дауных граніцах давала-б ей такую перавагу, што стала-б фікцыяй. Польшча змушана была-б на некарысных для сябе варунках увайсьці у гэтую фэдэрацыю. Каб ня дайсьці да гэтага, *„Польшча можа і павінна узяць у свае рукі кіраваньне усходняй політыкай, павінна стаць асяродкам, навакол якога маглі-б перш усяго згрупавацца бывшые расійскіе землі, ляжачые паміж Балтыцкім і Чорным морам, а далей, пры пажаданых варунках і Чэха-Славія, Юга-Славія і паудневые суседзі“.* Такім спосабам разабьюцца пляны расійскіе, і кіруючы цэнтр пяройдзе з Расіі у Польшчу.

Легка дайсьці да паразуменьня з Фінляндыяй, Эстоніяй, Латвіяй, з народамі Балкану, Юга-Славян, нарэшце з вэнграмі і румынамі. Горай стаіць справа паразуменьня з блізкімі суседзямі Польшчы: Беларусью, Украінай, Літвою, Чэхіяй.

Пытаньне аб адносінах Польшчы да чэхау, ліцьвіноу і украінцау ужо пастаулены перад міжнародным трыбуналам. Наймяньш, здаецца, офіцыяльна цікавіцца Антанта справаю адносін Польшчы да Беларусі. Дзеля гэтага справу гэту павінны разьвязаць, на аснове захаваньня узаемнай карысьці, самі—Польшча і Беларуская Народная Рэспубліка.

Далей аутар знаеміць з гісторыяй беларускага руху, пачынаючы ад рэволюцыі, і асабліваю увагу зьвяртае на Усебеларускі Конгрэс, абвясьціушы Беларускую Народную Рэспубліку, і на дэкларацыю аб незалежнасьці Беларусі, прынятую 25 марца 1918 году.

Ідэя незалежнасьці Беларусі пусьціла такіе карэньня, што з ею павінны былі лічыцца навет бальшавікі. У маніфэсьце „часовага рабоча-сялянскага савецкага ураду Беларусі“, выданым імі 1 студня 1919 году, яны апавяшчаюць:

„Ад сягонешняго дня і вы разам з працоунымі народамі Расіі, Літвы, Украіны і Латвіі робіцеся вольнымі, карыстаючымі спауна сваімі правамі, гаспадарамі Вольнай Незалежнай Беларускай Социялістычнай Савецкай Рэспублікі“.

Прагнаушы бальшавікоу, начальнік панства выдау адозву:—*Пабеданосные польскіе войскі на сваіх штыках нясуць народу беларускаму „права выказаць аб сваей будучыне“.*

Аднак, выбары да самараду земскага і мястовага організуе Польскі Урад і гэтым дыхтуе народу беларускаму сваю волю, не прызнаючы ужо дакананай дзяржауна-творчай працы Беларусі у кірунку *незалежнасьці*. Апіраючыся на мейсцовых польскіх абшарніках палітыка можа здаволіць толькі эндэкау і прывядзе да падзелу Беларусі на „расійскую“ і „польскую“.

Справа беларуская настолькі важная для Польшчы, што калі бы яна саусім ня была, то яе трэба было-б утварыць.

У выпадак падзелу Беларусі стане такое становішчо:

1. Польшча пашырыць свае граніцы Горадзеншчынай и Віленшчынай, дзе жыве мільен праваслауных, каторые не паддаюцца пальонізацыі.

2. Калі-б беларусау каталікоу за помачу касьцела удалося апалячыць, то беларусы праваслауные былі-б застрамкаю у польскім організьме.

3. Гэтая акалічнасьць дасьць повад адроджанай Расіі мяшацца у справы Польшчы у імя абароны сваіх аднаверцау „братоу“-беларусау.

4. Беларусы нігды ня згодзяцца з падзелам іх краю і будуць працаваць разам з расійскім урадам над прылучэньнем адцятай Беларусі да Масквы.

5. Беларусы каталікі усходняй адцятай ад Польшчы Беларусі лягчэй паддадуцца уплывам маскоускім і будуць авангардам Расіі у яе нахілу на заход.

Каб ня было усяго гэтага, *трэба падтрымаць становча беларускае дзяржаунае будаунітцтво і культурна-нацыянальную працу у тым пракананьню, што Беларусь пойдзе поруч з тым, хто у рашучы момэнт дасьць ей помач“*. Падтрыманые палякамі, беларусы у сваем устаноучым сойме у склад якога увойдзе сільны культурна і па ліку элемэнт польскі, выскажацца за зьвязак з Польшчаю. Тагды не патрэбна будзе больш крыві польскага жаунера для выгваленьня усходняй Беларусі з пад ярма бальшавіцкага, бо урад беларускі пры помачы Польшчы і Антанты здолее у кароткім часе утварыць свае войска.

Тагды справа харчаваньня Беларусі разьвяжацца пры помачы Антанты, незалежна ад таго, што адтрымае Польшча.

Тагды адпаведнасьць за спраунасьць адміністрацыі пяройдзе з рук абшарнікау да шырока дэмакратычнага беларускага грамадзянства.

Саюз Польшчы з Беларусью паможа утварыць Вялікую Літву, да чаго пяліся і пнуцца роуна, як літоуцы, так і беларусы.

Праз Беларусь Польшча вайшла-б у цесны кантакт з Латвіяй і Эстоніяй. Дзеле таго, што палітыка Беларусі і Украіны маюць шмат пунктау стычнасьці і узаемна на сябе уплываюць, разьвязаньне беларускага пытаньня умацавало б на Украйне польскую орыентацыю. Тагды ня прышлося-б баяцца Расіі, бо яна без Балтыкі, Беларусі і Украйны ні для каго ня будзе страшнаю.

А. Данілевіч.

АПОШНІЕ НАВІНЫ.

ПАВЕДАМЛЕНЬНЕ ПОЛЬСКАГА ГЭНЭРАЛЬНАГА ШТАБУ.

Ад. 9—XI.

Літоуска-Беларускі фронт.

У районе Белага і Каменя сільная баевая чыннасьць. Пад Гомялям (мястэчко на паудня ад Полацку) нашы атрады захапілі у бітве тры гарматы з набойнымі скрынкамі.

На паудня ад Бабруйску адбіта месцовая атака праціуніка пад Бубноукай.

На усім участку фронту ад Дзісны да Барысова ажыуленая разьведчая чыннасьць.

Валынскі фронт.

Спакойна.

Час. нам. Начальн. Гэн. Штабу, палкоунік ГАЛЛЕР.

Паварот закладнікау-палякау.

ВАРШАВА, 10—XI. Паводля умовы паміж Польскім і бальшавіцкім урадам, савецкая улада звальняе 5000 закладнікау. Закладнікі пасьля пераходу граніцы, будуць паддадзены карантыну, з прычыны эпідэміі.

Нота Украіны к Нямеччыне.

ЛЬВОУ, 10—XI. Украінскі урад зьвярнууся к нямецкаму міністэрству заграничных спрау з просьбай пасьпяшыць высылкай з Нямеччыны прабываючых там украінскіх палонных у ліку да 50000 чалавек.

Безпарадкі у Льондане.

ЛЬОНДАН, 10—XI. Паміж бастаючымі дэманстрантамі і поліцыяй была стычка, у рэзультаце каторай з абядзьвух старон было шмат забітых і раненых.

Новы наступ бальшавікоу.

АДЭСА, 10—XI. З Таганрогу паведамляюць, што бальшавікі начaлі новы наступ на паудневым фронце.

Ліга народау.

ПАРЫЖ, 10—XI. Вышэйшая Рада пастанавіла: склікаць першы сход лігі народау у Парыжу.

Падмога Калчаку.

ЛЬОНДАН, 10—XI. Міжнарадовы хаурус банкірау пастанавіу даць Калчаку грашовую дапамогу у ліку 50000000 долярау.

Выступленьне камуністау у Бэрліне.

НАУЭН, 10—XI. У дзень гадаушчыны расійскай рэволюцыі у Бэрліне спартакоуцамі і незалежнымі была зроблена проба выступіць проці ураду. Паліцыя разагнала тры вялікіе сходы рабочых. У ход было пушчана аружжо. Зроблена маса арэштау з паміж камуністау і незалежных. У часе обыску у клюбе незалежных эсдэкау знайдзены матэрыял, каторы паказвае на злучнасьць савецкай расійскай улады з незалежнымі. У звязку з гэтым арыштованы спауняючы камітэт Бэрлінскай рады работнікау.

НАУЭН, 10—XI. Бэрлін прадстауляе з сябе ваены лагер. На Вільгэльм-штрассэ пастаулены кулямёты. Усе міністэрствы абгароджаны калючым дротам. Па некаторых вуліцах нікога ня прапускаюць. Шмат арыштована з паміж расійцау. К Бэрліну сагналі некольки дзесят-тысяч войска.

Плебісцыт ідзе!

Віленская жыдоуская газета „Tog" піша:

„Віншуем! Плебісцыт ідзе... Ен ужо на парозе. Эндэкі запрапанавалі у Сойме, каб „не пазьней як 70 дзен" пасьля таго, як іх пропозыцыя станецца законам, „урадніе усходніх зямель, асвабоджаных ад ворага", быў аробленны агульные выбары насяленьнем у гэтых зямель, каторы пастановіць аб долі гэтых зямель. Сойм гэту пропозыцыю эндэкау прыняу і можна быць пераконаным, што гэта пропозыцыя эндэкау прыме форму закону.

Што-ж сталося? што прымусіло польскіх эндэкау, каторые увесь час дамагаліся, каб у нашых краях былі організованы выбары дэпутатау у Польскі Сойм, як ад часціны Польскай дзяржавы,—што іх прымусіло цяпер выступіць з проектам плебісцыту, каторы увесь час баранілі Р. Р. S.?

Хто можа знаць неразгаданые дарогі польскай політыкі? Хто знае, якую роль іграе тут жаданьне „балансу на захаду", якуль „Падарусу" цяпер вярнуу?

Адно ясна для кожнага: якіе махіны польскіе эндэкі не рабілі, яны ніколі не адкажуцца ад сваіго праудзівага жаданьня—пры рускіх варунках уцягнуць акупованые усходніе землі у межы Польскай дзяржавы і пры усякіх варунках устроіць граніцу з „вялікой, единой і неделімой Россіей", Расіяй Калчакоу і Дэнікіных, каторым так можна спачуваць.

Дзеля гэтага трэба вельмі асьцярожна аднесціся к пропозыцыі эндэкау. Ужо той пасьпех, з якім эндэкі хочуць правясьці свой „плебісцыт", кідае цень на увесь гэты праэкт.

Пункты гэтага праэкту, каторые кажуць, што „агульные выбары" павінны быць праведзены „павадле правілау, якіе будуць апрацованы цывільнай уладай усходніх зямель" высоуваюць нам праудзівы малюнак таго „плебісцыту", каторы варшаускіе эндэкі хочуць тут устроіць.

Што такое выбары і якіх зьяву роу можна дарогай „выбарау" назавіць мы вельмі добра знаем. Эндэкі гэта такжа добра знаюць. Дзеля гэтага яны трэбавалі, каб у Верхняй Сылезіі плебісцыт ня быу праведзяны немцамі, але інтэрнацыянальнай камісіяй, а тут яны відавочна хочуць іграць роль немцау Верхняй Сылезі і разыграць камэдыю з плебісцытам. Мы ужо ня раз мелі магчымасьць выказацца з прычыны гэтага маскараду. Усе гэта ясна для кожнага, але пры здарэньні мы ня можам не поутарыць таго, што мы ужо сказалі:

Плебісцыт, арганізованы окупацыйнай уладай, пад яе упливам і апекай, ня будзе плебісцытам. Гэта будзе проста маскарад, звычайные выбары з усімі махінацыямі і фокусамі, на каторые эндэкі такіе майстры".

Вышэйшая рада аб міру.

Прадстаунік „Matin" на запытаньне вышэйшай радзе: Калі можна чакаць агульнага міру у Эуропе, адказау вось які адказ:

Мір з Аустрыяй ужо падпісаны і ужо зратыфікаваны адной дзяржавай—Італіяй,—але няма ведама, калі зратыфікуюць яго і другіе дзяржавы. Францыя ня мае цяпер парляманту, новы парлямант павінен зьбірацца 8 лістапада, але законную сілу ен атрымае шмат пазьней, так што ратыфікацыя і абмен з Аустрыяй можна чакаць не раней лютага 1920 году. Становішчо міру з другімі ворагамі яшчэ вельмі слабо з Турцыей яшчэ не пачаты ніякіе мірные умовы, дзеля таго, што чакаюць амэрыканскага адказу у пынячасьці мандатнага пытаньня. Вэнгрыя цяпер яшчэ ня мае ураду, каторы прызнала-бы Коаліцыя, ня мае права выслаць поунамоцных.

Што тычыцца Расіі, дык міру нічога пэунага ня можна сказаць. Усе залежыць ад вынікау барацьбы з бальшавікамі і покуль Ленін і Троцкі ня будзе пабіты, ня можа быць гутаркі аб міру.

У кожным разе становішчо міру цяпер горш, як раней Коаліцыя мае цяпер 6 ворагау замест 4, бо прыбавілася Вэнгрыя, якая адзялілася ад Аустрыі і Расіі прыняла варожы стан проці Коаліцыі. Каб заўжды цяпер перавесьці тавар, напр., з Францыі у Константынопаль, ен павінен прабіраццы праз 4 варожые дзяржавы — Аустрыю Вэнгрыю, Баугарыю і Турцыю.

Гэтакае становішчо яшчэ прадоужыцца доугіе месяцы—так думае сама вышэйшая рада.

Політычные весткі

Ліга народау.

З Вашынгтона паведамляюць, што амэрыканскі сэнат 367 галасамі проці 16 адкінуу папрауку сенатара Гара да праэкту аб лізе народау. Гэта папраука вымагала, каб дзяржава, хочучы адкрыць вайну, арабіла раней плебісцыт паміж насяленьнем.

Украіна проці Польшчы.

„Daz. Wiecz." прыносіць сэнсацыйную вестку, што украінцы рыхтуюць наступ проці Польшчы. Украінскіе дэлегаты у Бэрліне выказаліся, што умовы, якіе Украіна вядзе з Польшчай, маюць адзіную мэту—забясьпечыць армію да наступу на проці Польшчы.

Сьмерць дэпутата Гаазэ.

Кіраунік незалежных сацыялістау, дэпутат Гаазэ, памер ад раны, якую ен атрымау у часе нападу на яго.

Дарагоуля на усім сьвеце.

Агэнтура Рэйтэра паведамляе, што цэны на харчавые прадукты у Англіі павялічаны цяпер на 122%, як да вайны, у Францыі—на 189%, у Італіі—на 107%, у Швэцыі—на 209%, у Злучаных Штатах—на 80%, у Галяндыі—на 103%, у Канадзе—на 93%, і у Новай Зэляндыі—на 48%.

На Літве.

Згода паміж Літвою і Бэрмонтам.

Між Літоускім урадам і Бэрмонтам падпісана згода аб эвакуацыі расійска-нямецкіх войск з тэрыторыі Літвы.

Зьмены у Літоускім урадзе.

П. Клімас, дэлегат ад Літвы у Парыжу замышчае міністра заграінічных спрау.

Інжэнэр Грыневі назначан тав. міністр камунікацыі.

М. Салавейчык назначан міністрам па Жыдоускім справам.

І. Варонка — назначан міністрам па Беларускім справам.

Разабраньне Калчакоуцау.

У Радзівілішках немцы разаброілі атрады калчакоуцау. У Шаулях немцы высылаюць разброеных калчакоуцау у бок Рыгі.

Школы на Літве.

Урадам Літвы у Коуне зарэгістравано 1362 пачатковых школ—1221 літоускіх, 49 жыдоускіх, 34 польскіх, 3 расійскіх, 12 латыскіх і 37 нямецкіх.

У Латвії.

Падмога Польшчы.

У Коуну прыехалі прадстаунікі латыскага ураду дзеля умовау з літоускім урадам па пытаньню аб проусу праз Літву падмогі, якую Польшча прапанавала Лятвіі.

Бітвы у Латвіі.

Латыскі штаб паведамляе, што бітвы з расійска-нямецкімі атрадамі ідуць далей. Пад Сасновай адбіты усе варожые атакі. Праціунік пакінуу на полі бітвы шмат забітых.

У ваколіцы Рыгі страляніна з ружжау і артылерыі. У ваколіцы Фрыдрых—Штадту перашлі да латышоу цэлые атрады Бэрмондта.

Абстрэл Лібавы.

Артылерыя Бэрмондта абстрэлівае Лібаву.

На Украіне.

Гандлевая місыя у Італіі.

У Рым выехала украінская гандлевая місыя у справах вывазу украінскага хлеба у Італію у замен на сукно і сельска - гаспадарскіе машыны.

Украінскіе ахвотнікі.

У Канадзе абрэвізованы атрад украінскіх ахвотнікау у 12.000 чалавек, каторы будзе адпраулены на Украіну.

Наступ Дэнікіна проці украінцау

З Таганрогу паведамляюць, што армія Дэнікіна пачала наступ на украінскім фронце у ваколіцы Віныцы. Украінцы упарта адбіваюцца, але дэнікінцы прабіваюцца наперад.

Барацьба з бальшавікамі.

Місія Крамаржа у Расіі.

Д-р Крамарж выехау у Расію з паважнай місіяй, на каторую ен адтрымау згоду ад Коаліцыі. Мэта яго паездкі дастаць згоду усіх дэмократычных элементау Расіі, каб зьнішчыць савецкую дзяржаву і злучыць цэлы рад краеу у вялікую Расійскую фэдаратыуную рэспубліку.

Бітвы у Расіі.

„Gazeta Polska" на аснове бальшавіцкіх камунікацый паведамляе:

У Округе Суджы йдуць упартые бітвы. Часьць чырвоных прымушаны былі адступіць да станцыі Арол і Курск.

У ваколіцах Канатопа, Варажбы і Бахмача бітвы йдуць з пераменным льосам. Дэнікін стараецца заняць лінію чыгункі на Бранск.

Проф. Е. Карскі.

Стары беларускі этнограф і пісьменьнік
Александра Рыпінскі.

Збор этнографічных беларускіх матэрыялау А. Рыпінскага зьявіуся яшчэ у канцы трыццатых гадоу XIX-го веку; надрукованы ен быу у Парыжу у 1840 г., калі аутар, будучы ужо польскім эмігрантам, выдау невялічкую кніжку „Białoruś. Kilka słów o poezii prostego ludu tej naszéj polskiej prowincii, o jego muzyce, śpiewie, tańcach etc". (16° мал. 231). Гэта былі лекцыі, чытаные аутарам у Парыжы, у літэратурным гуртку польскіх эмігрантау у 1839 г. Дзеле недахвату гістарычнай і філёлёгічнай падгатоукі Рыпінскі, які можа і ня быу вузкім шовіністай, трымауся таго пагляду, што беларусы—палякі, а Беларусь—польская провінцыя. Да сваіх слухачоу ен зьвяртаецца з прамовай: skoro się dowiecie, że do Was przemawim Polszyzną głębokiéj Rusi Białéj; polszczyzną, jakiéj nas aż po-za Dźwiną, po Wielkie-Łuki i Psków, z orężem w ręku, nauczył kiedyś Batory; a którą do dziś dnia starannie pod samém okiem wroga, u wrót jego stolic... jako najdroższy nasz pielęgujemy klejnot (10). У другім месцы ен гавора (13): Ruś ta, o ile tylko jest i będzie Polską, stanowi niewyłączną czastkę drogiej ojczyzny naszéj. Народ беларускі „obrał sobie w końcu Polskę za matkę, rzucił się razem z Litwą w jej opiekuńcze objęcia i do niej s całą miłością synowską przylgnął (19). Język Białoruski jest także silném ogniwem, co naród ten z nami ściśléj niż z Moskwą jednoczy (21). Jest wszakże w ustach tego Polskiego plemienia piosnka... (63).

Падобные тэндэнцыйные пагляды Рыпінскага падробна й бясспрыхільна разгледжаны А. Н. Пыпіным у „Исторіи русской этнографіи" (IV, 41—44) і адразу кідаюцца у вочы кожнаму, хто хоць-бы прачытау пасьвядчэньне кніжкі „Pierwszemu s kmiotków białoruskich, co się najprzód czytać, a zatem mówić i myśleć po polsku nauczy". Але аднабокіе патрыятычные пагляды гэтай кніжкі, нікому ня прыносячые шкоды, не адбіраюць у яе значэньня для нас, дзеле таго, што у ей захаваліся даунейшые запісы і народных беларускіх творау і некаторых штучных. Рыпінскі з заміласаньнем, па памяці, запісвае іх, стараючыся захаваць усе асаблівасьці беларускай мовы, дзеле чаго у польскі шрыфт *) уводзіць навет асобные літары.

З штучных творау тут прыводзяцца: 1) вядомая рэлігійная песьня „О мой Божа, веру Табе!"—першы раз выдрукованая у „Krótkie zebranie" 1835 г. У Рыпінскаго толькі шэсьць радкоу проці 12 і у „Kr. z." Гэта і зразумела, бо наш аутар прыводзіць іх з памяці. 2) „Стары Восіп барадаты",—каторае пападаецца у пазьнейшых зборах народных творау, напр. у І. Насовіча (Записки Географ. Общ. V, 70 №№ 1 і 2); апошняе выданьне гэтага вершу, вядомае мне: „Старасьвецкая калядная беларуская песьня" (Вольная Беларусь, 1917, № 18). Тут у пачатку дадады яшчэ 4-ы лішніх радкі і заміж „Восіп" настаулено „Максім".

Абедзьве песьні рэлігійнага характару, толькі першая сур'езная, што сьпяваецца навет у цэркві, а другая—народыя вядомай польскай „Przybieżeli do Betleem pastérze". Рыпінскі кажа (38), што гэтая другая песьня мала пашырана. Яна вышла з тае самае крыніцы, што і першая, т.-е. ад езуітау, але яна носіць крыху гумарыстычны характар і назначалася яна не для сьпеву, а для павіншаваньня на Коляды, як гэта і адзначана у Насовіча. Рыпінскі прыводзіць гэтую песьню пабеларуску і пераклядзе на польскую мову. Пачынаецца яна з адмалявальня анельскага сьпеву у калядную ноч:

Стары Восіп барадаты
Спалохауся, выскачыу з хаты:
„Што-та, дзеткі, за пракуда?
Небо гарыць—вялікее цудо!..
І анелі хораша сьпяваюць...

У песьні есьць і апокрыфічны элемэнт. Хрыстос ляжыць у яськах, „няма у яго жменькі сенца, ані руба палаценца,

Толькі-ж над ім сапець бычок,
З дугога боку—асьлічок,—

што часам можна бачыць і на абразох. Мае тут адбітак і бытовы элемэнт: пакланіцца прышлі два літвіны з беднаю стравай—„прынясьлі гаршчок бацьвіны".

Прачыстая пагляцае,
На літвінау наракае:
„Чом вы глупы два літвіны?
Ня есьць мой Хрыстос бацьвіны".

3) Сярод беларускай шляхты зьявіліся і асобнага роду штучные вершы, у каторых дзеля жарту перамешваліся беларуская мова з польскаю (makaronizm). І гэтакі верш есьць у Рыпінскага (202):

Lament rozkochanego *)
Jako ciecieruk u lesie bałbocze:
Tak moje serce—do ciebie sakocze!
Ni wiereszczaka!—kiełbasa!—sielanka!—
Nic mi nie miło! bez ciebie!—kachanka!..
Rwie się mnie serce!—jak taja atosa:
Kiedy targaja przeklęta kalosa!..
Rwie się mnie serce—jak huż u chamucie!...

---

*) Ніжэй мы падаем адрыукі з беларускіх тэкстау прынятым правапісам кірыліцай.

*) Усюды захаван правопіс і знакі прыпынку Рыпінскага.

У гасьцінах у Вільні.

II.

Найпершым заданьнем, якое паставіла перад сабой Ц. Б. Р. Віленшчыны і Гродзеншчыны, есьць шырэньне культурна-прасьветнай працы у краі, але у гэтым яна натыкаецца з такім бракам цярпімасьці з боку цяперашніх прадстаунікоу улады на мясцох, з такім дзікім спосабам захаваньня, да якога трудна нават дадумацца у нашые часы, звычайным, здаровым людзям. Каб сьпісаць усе тые каргі на забароны вучыць пабеларуску, якіе ідуць з Беластоцкага, Бельскага і Воукавыскага павету у Ц. Р. Віленшчыны і Гродзеншчыны, можна-б напісаць цэлую кнігу. Паветы гэтые, праўда, лічацца нібыта прылучанымі да Польшчы, але ці-ж гвалт над народам—гэто аснова, на якой будуецца новая Рэч Паспалітая Польская? Здаецца, што не. Прынамсі, так гаворыцца, што не. Дык чаму-ж гэта робіцца? Не дазваляючы беларускіх школау, інспэктары школьные гэтых паветау прапануюць праваслауным адчыняць *расійскіе* школы. Але цікавы праэкт гэтых „расійскіх“ школау: у іх дзеці усе будуць праходзіць на *польскай* мове, а расійская мова будзе выкладацца як прадмет.

Яшчэ раз адзначым, што гэта робіцца „у Польшчы“—у Беластоцкім, Бельскім, Ваукавыскім паветах, каб не накінуць цені на урад „Усходніх зямель“ у Вільні. Але чыннасьць школьнага інспэктара у Горадне, п. Возьніцкага, і слава Віленскага інспэктара п. Вэнслаловіча, каторая знайшла сабе прызнаньне нават на шпальтах Варшаускіх газэтау, занадта добра ведамы усім беларусам, каб ніякага сумленьня не асталося аб той культурнай і творчай працы, якую робіць тут урад „Усходніх зямель“. Пан Возьніцкі дзесяткамі за адзін раз не зацьвярджае прыгаворау сялян Горадзеншчыны аб адкрыцьці беларускіх школау, п. Вэнслаловіч зачыняе тые, каторые у яго ніякай нават падмогі ня просяць, напр. гімназію у Будславе...

Калі не вяселяць тутака адносіны адміністрацыі да нашай школьнай справы, за тое радасьць ідзець з другога боку: радасьць ідзець ад народу, сьвядомасьці якога тут стаіць ужо моцна і усе шырыцца. Гэта паказваюць прыгаворы аб школах, з каторымі з такой нялітасьцю ваююць п. п. школьные інспэктары. Пры мне у Ц. Б. Р. прыслалі з Гродзенскага павету адпісы 23 прыгаворау сялян аб школах, з якіх 15 было пададзено п. павятоваму інспэктару у працягу *6 дзен*. Іншые пісаны лацінікай, іншые кірыліцай. У адным, пісаным па-польску, выказано пажаданьне, каб у школе, як прадмет, выкладалася і польская мова. У большчасьці прыгаворау сяляне зсылаюцца і на гісторыю: „беларуская школа у нас, кажуць, была ужо ад такога-та году і на далей хочам, каб асталася беларускаю“. Чытаючы гэтые прыгаворы думалося мне: „вот у чым зарука нашаго культурнага адраджэньня, у гэтым, чаго не забьюць ніякіе гэрады—у жаданьні, у волі народу быць самым сабой“.

Вялікі грэх быу-бы, каб пішучы аб Вільні, ня успомніць аб нашай тутэйшай вайсковай арганізацы. У ей пануе праудзівы беларускі дух і аздоба ваякоу—субордынацыя і захаваньне дысцыпліны. Але арганізацыя гэтая, пэуне, хутка перанясецца у Менск, і тагды самі будзеце яе бачыць.

Каб скончыць з аглядамі беларускіх арганізацыяу у Вільні, дадам яшчэ пару слоу аб тутэйшым адзеле „Хауруса Спажыуных Т-вау Беларускага Краю“. Менскі урад гэтага хаурусу не пабаяуся паставіць тутака на чале адзелу беларуса, п. К. Душэускага. І усе дзелаводство адзелу, чаго няма у Менску, вядзецца тут у беларускай мове,—цікавасьць! Аднак, як мы чулі, гэтые цікавые факты, чаго мусіць баяцца у Менску, ні мала не перашкаджаюць чыннасьці аддзела і усе суліць яму добрую буду чыну.

Аб узаемных стасунках беларусау з іншымі народнасьцямі пісаць амаль што і няма чаго. Тутэйшые беларуска-польскіе стасункі?—Ніякіе. Беларусы робяць свае і ні з кім нявадзяцца. У апошніе часы залажылася тутака польскае дэмакратычнае аб'еднаньне.—гэта можа дасьць грунт для якога небудзь зблiжэньня і гутаркі. Ліцьвіны тут цьверда стаяць на сваёй думцы аб дзяржаве з Вільняй—сталіцай, прыслухоуваюцца да Коуна, ці ня будзе зтуль якіх навін і палітычна маучаць, альбо палітычна гавораць,—пакуль што не з беларусамі. Жыдоускіе нацыянальные партыі нібы пачалі цікавіцца беларускім рухам, прынамсі некаторые крокі для узаемнага азнаямленьня з імі ужо робяцца.

— А каб цябе памаракі... Проста на хвароу нагу узьбіуся...

— Ен праз гжэчасьць ня ведае, куды лепі ступіць—на нагу, ці на галаву...

—Ня мае часу, жонку згубіу!...

—А во й яшчэ нейкае ліхо лезе...

—Як жа, яшчэ адзін... ваяка... Ха ха-ха!—засьмяяуся той, што увайшоу.

— Во дзе кумпанія, пане мой, і папольску і як табе хочаш!

— Але! Ха ха-ха! — І усе зарагаталі.

Гэтак цешыліся са сьціску у вагоне салдаты беларусы з польскай арміі. Аднак пасьля апошняй увагі успомнушы, што тутака яны не самі толькі, замоуклі, нахмурыліся і больш не сьмяяліся. Сьвісток цягніка... Вось тузанула раз, другі раз вагоны... Загулі колы на рэйках... Замігцелі вагзальные лямпы. Паехалі.

—Бывай здароу, градзе Гэдымінау!

П.

МЕНСКАЕ ЖЫЦЬЦЕ.

У Беларускай Вайсковай Камісыі пасьля яе пераезда з Вільні у Менск (каля 16-га лістапада), ствараюцца вось якіе падкамісыі: кваліфікцыйная, статутная, канцалярыя Вайсковай Камісыі, вярбовачна-агітацыйны аддзел і культурнаасьветная камісыя.

Стварэньне военна-вярбовачных бюро Беларускай арміі па паветам пачнецца на будучым тыдні.

Епархіальны зьезд духавенства і міран, дазволены польскай уладай адчыніуся учора.

З агульнага ліку дэлягатау 160 зьехалася пакуль што толькі 58.

Пэнсыянат для іх уладжаны у духоунай сэмінарыі.

Зьезд мае цягнуцца 3 дні.

Зьезд павятовых стараст Менскага Округу, каторы адчыніуся 8-га лістапада, зачыніуся 11 га у вечары.

На зьездзе было зьвернена шмат увагі харчовому пытаньню, дзеля чаго у інтарэсах аднастайнасьці у дзеяльнасьці стараст, было пастаноулена усе харчовые прадпрыімствы у паветах строга коордынаваць з заданьнямі упрауленьня округа як у часе так і у масштабе.

Сэзон асобна энэргічнай загатоукі хлеба рашано пачать з 15-га лістапада.

Апроч таго, павятовые старасты выказаліся аб болей рацыянальным наладжываньні школьнай справы.

Менскі аддзел польскага банку у Варшаве пачынае свае апэрацыі сягоньня 12 га лістапада.

Дзеля прыему кандыдацкіх спіскау ад усіх мясцовых партый і нацыянальных груп,—апошнім днем іх падачы у галоуны камітэт па выбарам назначаны 15-га лістапада.

Да гэтага часу пададзены толькі адзін жыдоускі (згучаны) сьпісак.

Брак грашовых знакоу глауным чынам „царскіх“ прыкмечаецца цяпер у Менску і ваколіцы. Тлумачыцца гэта ня так мейсцовай спэкуляцыяй, як тым, што варшаускіе купцы прымушаны плаціць за граніцай толькі „царскай“ або заграніцай валютай. Такім чынам усе „царскіе“ грошы патроху уплываюць заграніцу. Плацячы за тавары „царскай“ валютай, варшаускіе купцы вымагаюць так-сама і ад тутэйшых уплаты той-жа валютай. У зьвязі з паменьшаньнем у насяленьня запасау „царскіх“ грошай пачалася вялікая спэкуляцыя. Паявіліся т. з. „банкіры,“ каторые аддаюць пад заклад „царскіе“ грошы і бяруць за карыстаньне імі ад 2-х да 4-х рублеу ад дня за тысячу.

Мясцовые фінансысты у гэтым бачаць, бадай, катастрафічнае становішчо у хуткім часе, у каторым могуць апыніцца як гандляры, таксама і насяленьне.

Сярод арандатароу. Адміністрацыяй камароускаго вотчыніка П. Ваньковіча апавешчано, што проці

Kali pryjadę i siądę na kucie.
Da użoż nasoch sia!—jak łapać na pieczy!...
Horkaja dola!... a ktoż mię połeczy?!...

4) У аддзеле поэм Рыпінскі піша, што і беларусы ведаюць жартаблівые творы, падобные да Энеіды Катляреускага. Але з беларускай Энеідай навывараt ен, мабыць, ня быу знаемы, а пасылаецца на другі падобны твор, „доугую поэму, каторая перадаецца з вуснау у вусны па усей Беларусі“, вядомую пад назваю: „Бунт мужыкоу проці акомана.“ З яе дзеля узору Рыпінскі прыводзіць толькі два адрыукі (207—208):

Водка крэпка, мера спора!
Будзем піць—забудзем горо!..
Пойдзем ад хаты да хаты,—
Чы хто голы, ці багаты.
А як нам будзець весяло:
Сабярэцца усе сяло!..

Такая была нарада у сялян на сходзе у карчме. Яны пілі, весяліліся, іншые навет біліся,—як зьявіуся туды акоман:

Цыццы, братцы! Урадніk надходзіць.
А Дзямян Грышку за хахол водзіць..

Потым апавядаецца, як яны пабіліся і разьбегліся. На погляд Рыпінскага вобразы і склад поэмы даволі цікавые, але для падобнага вываду, толькі на аснове прыведзеных ім радкоу, няма дастатачных даных. Іншая справа, калі усьлед за Зямкевічам мы залічым прыведзеные адрыукі, як частку, да поэмы Я. Баршчэускага, *) „Рабункі мужыкоу“, тагды выказаная думка Рыпінскага знайдзе сабе апрауданьне. Той-жа адрывак, толькі у больш пашырнай форме, надрукован І. Насовічам (Зап. V, 106—107).

5. У іншым родзе штучны твор вышау з-пад пяра самога Рыпінскага у яго кніжацці; Niaczyścik, ballada biało ruska. „Wyjątek z jego Poezij“. (Льондон. 1853.16°. 16).

Брашура начынаецца з „Przedmowy autora“ у польскай мове. Тут гаворыцца аб некім беларускім лгуне Мікіце на падставе гэтакай песенькі:

А на дварэ вецер веець,
А Мікіта жыто сеець!
Мікіта!
Чы ты—то?
Ня я—то,
Мой тата!

Але дзеле таго, што гэтая песьня не дае нічога асаблівага, то аутар надумауся ад сябе злажыць баляду пра таго самага Мікіту. Вот яе пачатак:

Таму ужо сто лет будзе,
Старые помняць то людзі;
Скажаць вам і Апанас.
Жыу-быу Мікіта у нас
На самым канцы сяла,—
Там яго хатка была.
Дзяцей ня меу, хоць жанат.
А быу бедзен—не багат.
Багацтва ен усяго
Імеу вепра еднаго.
Да не спажыу і таго.
У месяец яго ня біу,
На прадаж, кажуць, карміу.
І так даждауся посту.

Усе суседзі любілі Мікіту, толькі жонка у яго была вельмі сярдзітая, трымаушая мужа у руках. Казалі навет, што яна здружылася з чортам, каторы ніколі не разставауся з ею. Вот у пост яна надумалася закалоць вяпручка і нарабіла каубас. Мужу загадала яна пайці купіць гарэлкі. Мікіціха кудысь адвінулася, а чорт; тым часам, украу вяпрука. Заувважыушы страту, Мікіціха стала лаяць і біць мужа. Але ледзьве яна сказала: „Што-б ты прапау!“—як сама прапала, памерла. Чорт яшчэ накідау у іх хатку смалы і спаліу яе. Баляда канчаецца навукай, каб народ ня быу ласым, каб ня еу у пост каубасы і не забывау цэркві. Такім чынам, па свайму зьместу гэтая баляда стараецца падайці да народнай набожнасьці, але ня зусім удала; дыдактызм яе так сама невыцякае з фабулы. Склад і верш (сілябічны) далекі ад народных. Няма і таго гумару, каторы характарызуе лепшые штучные беларускіе творы.

6. Яшчэ адзін верш Рыпінскага маецца у рукапісным альбоме А. Дарэускага Варыгі, адзначанае 1860 г. Верш гэты не вялікі:

Ты ж сам, суседзька, хацеу,
Што б і я табе запеу.
Ну, я табе і паю—
Прымі песеньку маю!
Можа гэта ня песьнь,—каша?
Да усе-ж такі свая, наша.

Аб альбомным пісаньні трудна што небудзь сказаць. Не лягчэй ацаніць усю пісьменьніцкую работу Рыпінскага пабеларуску. Адно пэуна, што у сэнсе знаньня беларускага народу і навет яго мовы ен шмат ніжэй стаіць за свайго сучасьніка Я. Чачота; ня было у яго і таго беспасярэдняга пачуцьця і заміласаньня да беларускага сялянства, каторые характарызуюць сапрауднага пісьменьніка—народніка.

Ен кладзе пачатак тым беларускім пісьменьнікам, для каторых пісаньне вершау, як кажа адзін польскі пісьменьнік („Litwa i Białoruś“, Л. Васілеускі), служыло толькі забаукаю для шляхецкай інтэлігэнцыі.

*) Ян Баршчэускі, першы беларускі пісьменьнік XIX в. Вільня, 1911 г.

недаімшчыкау у хуткім часе будуць пададзены зыскі аб зносе дамоу і высяленьні.

Местачковые жыдоускіе абшчыны Член-інструктар па організацыі у окрузе жыдоускіх абшчын, п. Гэльфонд, вярнуушыся з губэрні перадае месцовай (цэнтр.) абшчыне, што справа па сконструіраваньню местачковых абшчын стаіць вельмі кепска дзеля безграшоуя, голада і зусім зразумелай дзеля гэтага незацікауленнасьці насяленьня.

Безрабоціца усе павялічваецца. У апошніе дні пачалася безрабоціца і сярод мясцовых дробных рамесьнікау. Самі ня маючы працы, яны прымушаны адмовіць у рабоце сваім падмайстрам. Глауным чынам цяпер шмат безработных падмайстрау сярод крауцоу, шауцоу і інш. Становішчо безработных вельмі цяжкае.

У профэсыянальных саюзах ідзець далей рэгістрацыя і запіс членау. Так сама вядзецца падлік безработных. Гэтымі днямі аднавілі сваю дзеяльнасьць профэсыянальные саюзы: „Ігла“, хатняй прыслугі, кухарау, афіцыянтау і гарбароу. Многіе саюзы паставілі на чарог пытаньне аб організацыі культурна-прасьветнай дзеяльнасьці. Аднак, цяпер гэтае пытаньне, з прычын незалежных ад саюзау, знаходзіцца у невысьсненым станов шчы.

У цэнтральным рабочым коопэратыве, па прапанаваньню адміністрацыі, пераімьнованы цяпер у саюз злучаных коопэратывау, праца яе вядзецца з такой энэргіяй, як раней. Многіе гандляры прыпынілі сваю дастауку коопэратыву розных таварау. Многіе служачые коопэратыва дагэтуль яшчэ сядзяць пад арэштам.

У многіх ваколічных весках няма ведама кім пашыраюцца чуткі аб маючай быць рэквізыцыі хлеба, фуражу і бульбы. Гэта выклікае нябяспеку сярод сялян. Яны дзеля гэтага хаваюць прадукты і ня прывозяць прадуктау для мястовага насяленьня. Варта было б каму належыцца зьвярнуць увагу на гэтые фальшывые чуткі, якіе палохаюць нашае сялянство, і растлумачыць ім праудзівае налажэньне справы.

На мясцовых рынках, час-ад-часу можна бачыць вось якіе абразкі: Нявядомые у формах салдатау хапаюць сялянскіе фурманкі і прымушаюць сялян кудысьці ехаць, штосьці вазіць. Некатарые з гэтых, што пападаліся на такіе прымусовые работы сяляне, апавядаюць, што іх з коньмі без харчоу пратрымлівалі круглые суткі і болей. Гэткіе рэчы трэба было спыніць. Запалоханые сяляне ня езьдзяць у горад і гэта вельмі адбіваецца на цэнах і на харчох для мястовага насяленьня. Для сялян устаноулена павіннасьць на фурманкі і забіраньне іх гвалтоуным чынам на работы каму уздумаецца ды яшчэ праз мала культурные прыемы, павінно быць спынено.

Хлеб апошнімі днямі значна патанеу і учора прадавауся па 3 р. 40 к.—3 р. 35 к. фунт. Гэта тлумачыцца тым, што у хуткім часе маюць быць прывезены у Менск вялікіе партыі эконамічнага хлеба.

На рынку у панядзелак 10-га лістапада, цэны былі вось якіе: дровы бярозавые—250 р. возік, малако—4 р. кварта, хлеб—3 р. 50 к. ф. каубаса—15 р. фунт, сыр—7 р. ф., газа—2 р. фунт, масло—20 р. ф., сьмятана—15 р. кварта, бульба—75 р. асьмінэ, капуста—12 р. пуд.

Рэдактар-выдавец
Ядв. ЛУЦЭВІЧ.

Друкарня Інвалідау, Менск.